

Keskiajan testamentti aikansa kuvastajana

Huolena sielun autuus

Keskiajan uskonelämässä keskeisellä sijalla oli ihmissielun kohtalo kuoleman jälkeen. Itse sielu ei koskaan kuollut, ja ihmisen maallisella vaelluksella oli merkittävä vaikutus sielun kuolemanjälkeiseen elämään. Oli ansiokasta tehdä hyviä tekoja ja jakaa almuja.¹

Testamenttia – joka oli eräs keino auttaa sielua kuoleman hetkellä – ei tunnettu Pohjoismaissa ennen katolisen kirkon tuloa. Testamenttilahjoitusten avulla kirkko halusi lisätä omaisuuttansa, ja sen mukana valtaansa, ja pyrki sen vuoksi juurruttamaan roomalaisesta oikeudesta lainatun testamentti-instituution käytäntöön. Esimerkiksi vuonna 1274 paavi kehotti kirjeessään ruotsalaisia tekemään Kristuksen yhdeksi pojakseen ja jakamaan omaisuutensa sen mukaisesti; vastalahjaksi paavi lupasi kirkon myötätuntoa sieluparalle kiirastulessa. Säilyneiden asiakirjojen mukaan Pohjoismaissa testamenttikäsite pysyi kuitenkin epäselvänä koko keskiajan, aina vuoden 1686 testamenttisäännökseen asti, ja esimerkiksi asiakirjoja, joissa omaisuus siirtyi lahjoituksen saajalle ennen lahjoittajan kuolemaa, nimitettiin testamenteiksi.²

Keskiaikaisessa testamenttilainsäädännössä oli hyvin vaihtelevia käytäntöjä eri maissa ja jopa maakunnittain ja kaupungeittain. Yleisin periaate oli, että irtainta omaisuutta ja ostomaata saattoi vapaasti testamentata, perintömaan suhteen oli rajoituksia. Pappien ja muiden hengellisen säädyn jäsenien perintö- ja lahjoitusoikeutta säätelivät kanoninen laki.³

Suomessa eli Turun hiippakunnan alueella tehtyjä tai sen asukkaiden muualla tekemiä keskiaikaisia testamentteja

on säilynyt joko kokonaisina asiakirjoina tai niistä on mainintoja muissa asiakirjoissa. Sellaisia testamentteja, joissa lahjoitusten saajina ovat muutkin kuin kirkot ja luostarit "sielun autuuden vuoksi", on kokonaisina säilynyt vain vähän yli 20. Eniten näitä säilyneitä pidempiä testamentteja tekivät rälssiin kuuluneet henkilöt sekä papit. Myös muutama talonpojan testamentti on säilynyt. Kaikkia testamenttien tekijöitä ei kuitenkaan voi tunnistaa. Testamenttien teko – ainakin suullisena testamenttina – näyttäisi kuitenkin olleen lähes jokaisen ihmisen velvollisuus. Siitä kertoo ainoa Suomessa säilynyt keskiaikainen kirkollinen tilikirja, Kallialan eli Tyrvään kirkontilit. Sieltä löytyy merkintöjä useista sekä naisten että miesten tekemistä testamenttilahjoituksista, jotka lähes kaikki olivat rahalahjoituksia.⁴

Lucia Olofsdotterin ja Henrik Klassonin testamentit v. 1449

Parhaiten kuvan testamenttien sisällöstä – ja sen kertomasta keskiajasta – saa esimerkkitestamenttien avulla. Otan käsiteltäviksi vuonna 1449 laaditut kaksi testamenttia, aviopuolisoiden Henrik Klasson Djäknin ja Lucia Olofsdotter Skelgen samana päivänä tekemät.

Henrik Klassonin isä oli varakas Turun linnanpäällikkö Klas Lydekkesson (Djäkn, Lydekkessonerna-suku), ja äiti Kristina Jönsdotter Garp. Henrik opiskeli Pariisin yliopistossa ja valmistui maisteriksi vuonna 1428, mutta yleisestä käytännöstä poiketen hän ei lähtenyt opintonsa jälkeen kirkolliselle uralle, vaan

valitsi maallisen virkauran. Vuonna 1435 hän toimi jonkin aikaa Turun linnanpäällikkönä isänsä kuoleman jälkeen. Ala-Satakunnan kihlakunnantuomarin virassa hän oli n. 1441–1447 ja Pohjois-Suomen laamannina vuodesta 1448 kuolemaansa asti. Hän toimi myös Ruotsin valtaneuvoksena ainakin 1450-luvulla. Henrik lyötiin ritariksi kuningas Kristofferin kruunajaisten yhteydessä syyskuussa 1441. Hän kuoli todennäköisesti kesällä tai alkusyksystä 1458.⁵

Lucia Olofsdotter syntyi luultavasti 1420-luvun alkupuolella. Hänen isänsä oli Olof Skelge ja äitinsä Kristina Rötgersdotter (Djäkn, Ingessönerna-suku). Lucian vanhemmat kuolivat jo varhain, ja hän eli isänsä sukulaisten hoivissa, luultavasti varsinkin holhoojansa Henrik Svärдин ja tämän puolison Birgitta Klasdotter Djäknin luona. Varsin nuorena, vuoden 1438 paikkeilla, Lucia naitettiin Henrik Klassonille, siis Birgitta Klasdotterin veljelle. Lucia kuoli Naantalin luostarissa 21.12.1490 ja 28.2.1498 välisenä aikana. Pariskunnalla ei ollut lapsia.⁶

Juuri Lucia Olofsdotterin ja Henrik Klassonin ansiota on, että Naantalin birgittalaisluostari perustettiin Ailosen tilalle silloiseen Raisioon. Vuonna 1438 Ruotsin valtaneuvosto päätti perustaa Suomeen birgittalaisluostarin, ja aluksi luostaria alettiin rakentaa Maskun Karinkylään, missä se toimikin jonkin aikaa. Luostariväki oli kuitenkin paikkaan tyy-

tymätön, ja vuonna 1441 ryhdyttiin etsimään sopivampaa paikkaa luostarille. Aluksi uudeksi paikaksi valittiin Perniön Pyhäjoki, mutta siellä tuskin edes aloitettiin rakennustöitä. Uusi ja ratkaiseva käänne luostarihankkeelle tapahtui toukokuussa 1442, jolloin Tukholmaan matkustaneet Henrik Klasson ja Lucia Olofsdotter laativat siellä kirjeen, jolla he lahjoittivat luostarille Raision Ailosen tilan sillä ehdolla, että luostari rakennetaan sinne.⁷

Leskeksi jäätyään Lucia oleskeli paljon Naantalin luostarissa. Luostarin yhteydessä, luostarimuurien ulkopuolella, oli talo, jonne maallikkohenkilöiden maksua vastaan oli mahdollista tulla vanhuudenpäivikseen asumaan, siis jonkinlaiseen vanhainkotiin. Jotkut naispuoliset suurlahjoittajat, kuten juuri Lucia, saattoivat ehkä asua varsinaisessa luostarissa-kin sisarten kanssa. On epäilty Lucian toimineen jopa luostarin abbedissana.⁸

Lucia Olofsdotter ja Henrik Klasson tekivät useita ruotsinkielisiä testamentteja, joiden sisältö ei oleellisesti muuttunut. Henrikin säilyneet testamentit on päivätty 17.1.1445 (FMU 2605), 24.12.1449 (FMU 2817), 8.5.1452 (FMU 2908) ja 1.3.1453 (FMU 2918). Lucian testamentit on päivätty 17.1.1445 (FMU 2605), 24.12.1449 (FMU 2828), 25.5.1451 (FMU 2886) ja 2.5.1455 (FMU 2970). Tarkastelen seuraavassa rinnakkain Lucian ja Henrikin jouluaattona 1449 tehtyjä testamentteja.

Henrik Klassonin testamentti 24.12.1449	Lucia Olofsdotterin testamentti 24.12.1449
Herran nimessä amen. Koska kaikille ihmisille on luonnollista ja väistämätöntä erota tästä katoavaisesta elämästä siinä toivossa, että heräävät elämään, jossa kuolemaa ei ole, viimeisessä ja yhteisessä ylösnousemuksessa Jumalan oikeamielisen ja ankaran tuomion edessä, jossa me kaikki ihmiset joudumme seisomaan, kuten apostoli Pyhä Paavali meitä opettaa, ja saamme oikeudenmukaiselta Tuomarilta palkan sen mukaan kuin ruumiillisessa elämässä olemme ansainneet, siispä minä	
Henrik Klasson, ritari,	Lucia Olofsdotter
olen pitkään usean vuoden ajan hyvinvoivana ja terveenä ajatellut sieluni etua ja testamentin tekemistä niistä asioista, jotka minun armielias Herrani, Luojan ja Lunastajan, minulle ansaitsemattomalle on antanut, ja teen nyt Jumalan, Neitsyt Marian ja kaiken taivaallisen ylhäisen väen kunniaksi testamenttini ja määrään siinä	
rakkaan vaimoni Lucia Olofsdotterin	mieheni Henrik Klassonin
ja useiden ystäväni neuvon mukaan, tietoisesti ja täydellä ymmärryksellä,	
vaikkakin olen sairas ruumiiltani	vaikkakin olen [jonkun verran] sairas ruumiiltani
Jumalan laupiaan ja siunatun tahdon vuoksi, siten kuin tässä jäljessä seuraa.	

Henrik ja Lucia aloittivat testamenttinsa aivan sanasta sanaan samanlaisesti, ja tiedetäänkin, että he käyttivät erästä testamentin mallikaavaa, joka on säilynyt piispa Maunu Särkilahden kopiokirjassa. Mallikaavoista voitiin kopioida testamentin "alkumuodollisuudet". Aivan sanasta sanaan samanlainen teksti pariskunnan testamentteissa ei kuitenkaan ollut, vaikka se niin on kirjoitettu lähdejulkaisuun. Kopioijalta on jäänyt huomaamatta Lucian testamentissa oleva *nogheth*-sana, eli Lucia oli tekohekellä vain "jonkun verran" sairaana⁹. Terveystilan mainitseminen näyttää siis olleen varsin todenperäinen, ei vain kaa vaan kuuluva maininta.

He aloittavat asiakirjansa testamentteille hyvin tyypillisesti rukouksella, Herran nimessä amen. Sitä seuraa asiakirjan

tekemisen perusteleminen, jossa he käyttävät mallikaavan mukaisesti auktorinaan apostoli Paavaliala. Samantapaisia perusteluja testamentin tekemiselle löytyy useista testamentteista, muualtakin kuin Suomesta. Ajatuksena on yleensä juuri pelko ankaran Tuomarin edessä seisomisesta ja tulemisesta tuomitukseksi maanpäällisten tekojensa mukaan. Myös ajatus omaisuuden tulemisesta Jumalalta – ja olevan vain lainassa – on hyvin yleinen testamentteissa.

Neuvoa testamentin tekemisessä on kysely sekä puolisoilta että ystäviltä. Tämä on ehkä ollut vain kaavaan kuulunut lause, mutta varsinkin kirkollisten lahjoitusten suhteen on saatettu käydä neuvotteluja. On säilynyt asiakirjoja, joissa kirkollinen vastaanottaja hyväksyy sille tulevan lahjoituksen ja sen ehdot¹⁰.

Ensiksi uskon kurjan sieluni Jumalani armeliaisiin käsiin pyytäen hartaasti Jumalan aiheetonta armoa ja hänen arvoisalta äidiltään Neitsyt Marialta ja	
suojeluspyhimykseltäni Pyhältä Henrikiltä,	suojeluspyhimyksiltäni Pyhältä Henrikiltä ja Pyhältä Birgitalta,
että he suvaitsisivat suojella sieluparkaani vihollisiltani lähdön hetkellä. Ja kurjalle ruumiilleni, joka maasta on luotu ja maaksi tulee muuttumaan, nöyrästi ja hartaasti anon ja pyydän Jumalan nimessä arvoisalta isältä, rakkaalta herralla piispaltani Maunulta Turussa lepopaikkaa Pyhän Ruumiin kuorissa Turun tuomiokirkossa,	
ja samalle kuorille annan parhaan kullatun hopeavyöni.	ja samalle kuorille annan perintötilani, joka sijaitsee Sauvon pitäjässä ja on nimeltään Halliala, karjoineen, joka siellä nyt on.

Jälleen testamentit poikkeavat tässä testamenttikaavan osassa vain vähän toisistaan. Lucialla on kuitenkin Pyhän Henrikin ohella suojeluspyhimyksenään myös Pyhä Birgitta, ja hautapaikkansa tuomiokirkon Pyhän Ruumiin kuorissa he maksavat eri lailla, Henrik hopeavyöllään, Lucia perintötilallaan.

Lucian ja Henrikin lukuisten testamenttien eräs muuttunut kohta olikin juuri hautapaikan valinta. Seuraavissa testamentissaan vuodelta 1451 (Lucia) ja vuodelta 1452 (Henrik) he halusivat edelleen tulla haudatuiksi Pyhän Ruumiin kuoriin, mutta sitten mieli muuttui. Viimeisessä säilyneessä testamentissaan vuodelta 1453 Henrik valitsi hautapaikakseen Naantalın luostarikirkon, samoin

Lucia viimeisessä säilyneessä testamentissaan vuonna 1455. On mahdollista, että tuolloin luostarikirkko vasta valmistui. Lucia saattoikin saada hautapaikkansa Naantalın luostarikirkosta, mutta jostain syystä Henrik kuitenkin haudattiin tuomiokirkon Pyhän Ruumiin kuoriin.¹¹ Hautapaikka oli tuottoisa kirkolle, kuten Lucian ja Henrikin hautapaikkamaksuista käy ilmi, ja lisäksi hautapaikkakirkko sai mitä todennäköisemmin maksua vastaan järjestettäväkseen myös sielunmessuja, joten ei ole mahdotonta, että Lucian ja Henrikin ylhäiset pappisystävät ja -sukulaiset käyttivät vaikutusvaltaansa saadakseen Henrikin haudan tuomiokirkkoon.

Pyydän nöyrästi arvoisaa isää Jumalassa Turun piispa Maunua, kunniallista miestä herra Magnus Greniä, ritaria, kunniallista herra maisteria Olavi Maununpoikaa, Turun tuomiorovastia, ja veljeäni herra Arvid Klassonia, että he tekisivät hyvin Jumalan ja pyyntöni vuoksi olemalla vaimoni holhoojia ja suojelijoita, missä hän heitä tarvitseekin kuolemani jälkeen; minä uskon heidän siihen täydellisesti ja varsin hyvin kykenevän, ja toivon, että he tulevat tämän tehtävän ottamaan itselleen.	
--	--

Useassa testamentissa miespuolinen testamentintekijä saattoi pyytää suojelusta ja apua vaimolleen joko ystäviltä tai jopa hallitsijalta, jotta perinnönjako sujuisi oikeudenmukaisesti ja testamentin tekijän tahdon mukaan, ja he olisivat myös muuten lesken turvana..

Lucian tiedetään kuitenkin joutuneen kärsimään oikeudenkäyntejä ja suoranaista omaisuuden rosvoamista etenkin äitinsä sisaren tyttärenpojan Rötger Olofssonin taholta. Rötger katsoi, että hänen isoäitinsä ja tämän sisar, jotka oli

naitettu turkulaisille porvareille, olivat saaneet myötäjäisinä vain rahaa, ja sitä oli pidetty ennakkoperintönä. Nyt Rötger vaati myös osuutta perintömaista, jotka olivat äidinperintönä tulleet Lucialle. Hän jopa takavarikoi omavaltaisesti Lucian maatiloja ja haastoi hänet käräjille. Tästä oikeudenkäyntiprosessista on säilynyt useita asiakirjoja, myös Lucian laatimia. Niissä on viittauksia siihen, miten Lucian oli ollut leskeksi jäätyään vaikea pitää puoliaan.¹²

Kaikki ostotilani, jotka minulla on Kaskisissa, sen kanssa, jonka sinne olen lisää hankkinut, annan ja luovutan rakkaan vaimoni Lucia Olofsdotterin ikuiseen omistukseen kuolemani jälkeen, että hän voi tehdä niiden kanssa niin kuin tahtoo.	Rakkaalle miehelleni Henrik Klassonille annan kaikki ostotilani Kaskisissa ja kaiken minun osuuteni siitä, mitä niihin kuuluu kuolemani jälkeen, että hän voi tehdä niillä mitä haluaa.
Samoin sen puolikkaan Kaskisissa, jonka sain perintötilani Akkoisten sijaan, annan vaimolleni sen vuoksi, että hän hyväntahtoisesti antoi minulle puolet Ailosten tilasta, minkä me molemmat nyt olemme antaneet Pyhälle Birgitalle ja Naantalin luostarin sisarille ja veljille ikuiseen omistukseen.	
Rakkaalle vaimolleni Lucia Olofsdotterille annan Hallialan tilan Sauvon pitäjässä vapaasti, minkä tilan lunastin sisareltani Birgitalta kahdeksallatoista painavalla noobelilla silloin, kun vaimoni ja minä olimme kihlautuneet.	

Kumpikin lahjoitti toisilleen ostotilojaan, mille ei ollut lain mukaan mitään estettä. Henrikin lahjoituksissa näkyy myös

Naantalin luostarin perustamista varten lahjoitetun maatilan vaihtojärjestelyjä.

Pyhälle Henrikille annan parhaan hevoseni ja haarniskani.	Pyhälle Henrikille annan kultasoljen.
Turun tuomiokirkon pääalttarille annan kallisarvoisesta villakankaasta valmistetun peitteen.	
Turun Sielujen alttarille annan suurimman jalallisen patani.	Sielujen alttarille annan kultasormuksen.

Rakas vaimoni Lucia ja minä olemme niin ajatelleet ja sopineet, että Turun tuomiokirkon Kolmen Pyhän Kuninkaan kuorissa tulee pitää kaksi ikuista messua, Jumalan kunniaksi, meidän molempien ja vanhempiemme sielujen puolesta joka viikko, toinen maanantaisin eli sielumessu kuolleitten puolesta ja toinen keskiviikkoisin eli messu Pyhästä Hengestä, ja näiden kahden messun pitämiseksi olemme molemmat antaneet nämä jäljessä mainitut hankkimamme ja ostamamme tilat em. Kolmen Pyhän Kuninkaan kuorille ikuisen omistukseen. Ensiksi talon Turussa, joen pohjoispuolella, ja yhden ostotiloistamme karjoineen Nousiaisten pitäjässä, joka on nimeltään Attula, ja yhden ostotiloistamme karjoineen Mynämäen pitäjässä, nimeltään Sorsala. Jos jotain karjasta puuttuu näillä tiloilla, korjattakoon se kohtuudella. Tämän lisäksi, jotta nämä kaksi messua pidettäisiin vielä paremmin, haluamme me molemmat, Henrik ja Lucia, antaa vielä ostotilamme Huittisten pitäjässä, nimeltään Siukala, ja toivomme, että se tulee hyvin tyydyttämään Turun arvoisaa herra piispaa ja saman paikan kaptulia.	Kolmen Pyhän Kuninkaan alttarille annan puolet hopeavyöstäni,
	Toisen puolen [hopeavyöstäni] annan Neitsyt Marian pappisalttarille.
	Pyhän Annan alttarille annan seitsemän kullattua hakasta.
	Pyhän Marian pitäjänalttarille annan kolme kirjoitettua nauhaa.

Turun tuomiokirkko, eli "Pyhä Henrik" suojeluspyhimyksensä mukaan, sai sekä Henrikiltä että Lucialta runsaat lahjoitukset. Henrikin lahjoittama hevonen ja haarniska olivat tyypillinen ritarin lahjoitus hautakirkkolleen. Hevosen ja sen selässä haarniskaan pukeutuneen ratsastajan tuli Henrikin hautasaattueessa kulkea ruumispaarien edellä. Hautajaisten jälkeen sukulaisilla oli mahdollisuus lunastaa hevonen ja haarniska kirkolta.¹³ Lucian tuomiokirkolle lahjoittama kultasolki oli tarkoitettu kirkon *fabrikaan*, koska mitään alttaria ei mainita. *Fabricalla* tarkoitetaan kirkon rakennusrahas-
toa, jonka varoilla rakennettiin, korjattiin ja kaunistettiin itse kirkkorakennusta.

Lucian alttareille lahjoittamat kultasormus, kullatut hakaset ja hopeavyö olivat ehkä tarkoitettu käytettäväksi maksuvälineinä alttarin tarvikkeiden hankintaan, mutta mahdotonta ei ole sekään, että niillä koristeltiin alttarilla olevaa pyhimyspatsasta. Pyhimyspatsaiden vaa-

tettaminen kallisarvoisista kankaista valmistetuilla vaatteilla ja koristaminen koruilla oli yleistä keskiajalla, ja on edelleenkin katolisessa kirkossa¹⁴. Kirjoituista nauhoista oli ehkä tarkoitus valmistaa kirkkotekstiileitä alttarille tai sen papille. Henrikin lahjoittama pata päätyi mitä ilmeisemmin alttarin papin talouteen.

Kolmen Pyhän Kuninkaan kuori ja sen alttari saivat molemmilta runsaan lahjoituksen. Tämä alttari oli Kolmen Pyhän Kuninkaan killan nimikkoalttari, ja juuri tähän kiltaan Henrik kuului perustajajäsenenä muiden Suomen mahtimiesten kanssa, mm. juuri näissäkin testamenteissa mainittujen piispan, tuomiorovastin, linnanpäällikön, kaniikkien ym. kanssa. Kiltujen päätarkoituksena oli hauskanpito omassa kiltatalossa, mutta myös uskonnollinen puoli: ennen pitoja he esimerkiksi osallistuivat jumalanpalvelukseen nimikkoalttarillaan. Myös naiset saattoivat osallistua kiltujen toimin-

taan. Kolmen Pyhän Kuninkaan kiltä oli perustettu "Jumalan kunniaksi, Neitsyt Marian ja Kolmen Pyhän Kuninkaan ylistykseksi sekä niiden sielujen hyväksi ja hengelliseksi huviksi, jotka tämän veljeskunnan jäseniksi ryhtyvät".¹⁵

Maatilalahjoitusten palkaksi Kolmen Pyhän Kuninkaan alttarin papin tuli pitää kaksi ikuista messua viikoittain Jumalan kunniaksi ja Henrikin ja Lucian sekä heidän vanhempiansa sielujen puolesta.

Tällainen sielunmessujen määrääminen testamenteissa oli yleistä, vaikka niistä tehtiin erillisiäkin lahjoitusasiakirjoja. Huoli sielun kohtalosta kuoleman jälkeen oli tosiasia keskiajan ihmisille. Lahjoitukseen liittyy myös mielenkiintoinen loppulause. Henrik ja Lucia lahjoittavat vielä yhden tilan, jotta lahjoitus paremmin miellyttäisi arvoisaa herra piispaa ja kapitulia ja messut pidettäisiin paremmin!

Mynämäen Pyhän Laurentiuksen kirkolle annan silkkikankaanpalasen.	[Mynämäen] Pyhän Laurentiuksen alttarille annan alttarisuojausten.
	Mynämäen Neitsyt Marian alttarille annan kruununi.
	Mynämäen Pyhän Katariinan alttarille annan messuvaatetuksen.
Nousiaisten Pyhän Henrikin kirkolle annan parhaan viittani.	Nousiaisten Pyhän Henrikin haudalle annan kultasormuksen ja messuvaatetuksen.
	Nousiaisten Neitsyt Marian alttarille annan parhaan hupullisen viittani.
Yläneen kirkolle annan hopeisen ehtoollisleipäästian.	Yläneen Pyhän Olavin kappelille annan hopearistin.
Lemun kirkolle annan härän.	

Testamenteissa mainitut muut kirkot kuin tuomiokirkko olivat niiden pitäjien kirkkoja, joissa Henrikillä ja Lucialla oli maaomaisuutta. Testamenteissa muuallakin kuin Suomessa oli yleistä muistaa kaikkia sellaisia kirkkoja, joihin testamenttaajalla oli jokin side.

Sekä Henrik että Lucia lahjoittivat kirkkoille niiden alttareilla tarvittavia tavaroita. Alttarisuojaus (*tækaen*) oli alttarin ylle ja sivuille pingotettu kangas, joka suojaasi pyhää alttaria kaikelta epäpuhtaudelta, mikä alttarille saattoi holveista pudota, esimerkiksi lintujen jätöksiltä. Messuvaatetus (*eth altare klædhe*) tarkoitti sekä alttarin välttämätöntä tarvekalustoa ja tekstiileitä että papin vaatetusta¹⁶. Henrikin lahjoittama silkkikankaan palanen oli varmaankin tarkoitettu myös alttaritekstiilien valmistamiseksi. Lemun kirkolle annettu härkä saattoi päätyä papin talouteen vetojuhdaksi, mutta sitä saatettiin käyttää myös kirkon rakentamisessa,

esimerkiksi rakennustarvikkeiden kuljetuksessa.

Sekä Henrik että Lucia antoivat Nousiaisten kirkolle parhaan viittansa. Myös ne olivat todennäköisesti annettu kirkkok tekstiilien valmistusaineeksi. Joissakin ulkomaisissa testamenteissa jopa mainitaan, että lahjoitettavasta viitasta on tarkoitus tehdä papin messukasukka. Myös suomalaisista keskiajalta säilyneistä messukasukoista voi joskus nähdä, miten ne on ommeltu monesta kappaleesta, ja joskus voi jopa hahmottaa mekon muodon, kuten Vesilahden kasukassa.¹⁷

Lucia lahjoitti Mynämäen Neitsyt Marian alttarille kruununsa tai kranssinsa (*min kranz*). Keskiajalla naimattomat neidot käyttivät pääkoristeenaan kruunua tai kranssia, joten ilmeisesti tällaisen kruununsa Lucia Neitsyt Marialle lahjoitti. Ja se saattoi todellakin tulla itse Neitsyt Marian alttarilla olleen puuveistoksen koristeeksi, sillä tiedetään veistoksilla olleen kallisarvoisia irtokruunuja. Joistakin

säilyneistä Neitsyttä esittäneistä puuveistoksista voi nähdä, että päässä on ollut kruunu, jonka todennäköisesti Kustaa

Vaasa 1500-luvulla muiden kirkkojen kalleuksien kanssa ryösti.¹⁸

Herra piispalleni annan hopeapikarin ja parhaan pöytäliinani.	Herra piispalleni annan kullatun ristini, jossa on pyhäinjäännös.
Turun tuomiorovastille annan hopeamaljan.	Tuomiorovasti maisteri Olavi Maununpojalle annan hopeamaljan.
Herra Haakonille annan hopeamaljan.	Herra Haakonille, piispan offisiaalille, annan hopeamaljan ja punaisen varsan.
	Arkkidiakoni maisteri Jönsille annan hopeatuopin.
Arvid Japssonille annan tikarini.	
Maisteri Magnukselle, kirkkoherralleni, annan hopeamaljan.	Mynämäen maisteri Magnukselle annan härkäparin.
Mynämäen herra Peterille annan lehmän, padan kattilan ja kannun.	Herra Peter Michelssonille annan vuodevaatteen ja padan.
Nousiaisten herra Nielsille annan nädännahalla vuoratun mustan mekkoni.	
Nousiaisten kappalaiselle herra Henrikille annan kannun, kattilan ja padan.	
Vehmaan herra Knutille annan pienen hopeavyön ja silkkinitun.	
Laitilan herra Nielsille annan nuoren härkäparin.	Laitilan herra Nielsille annan parhaan päähineeni.
	Sauvon herra Nielsille annan hevosen ja hopealla päällystetyn puukon.
Herra Olof Dusille annan sängyn varusteineen, liinan, kannun, padan ja kattilan.	Herra Olof Dusille annan sängyn varusteineen, kattilan, padan ja kannun.
	Herra Laurentius Skyttelle annan hopeatuopin.
	Herra Henrik Villemarssonille annan hyvän padan ja punaisen mekkoni.
	Herra Henrik Martinssonille annan hopealla päällystetyn puukon ja hopealusikan.

Myös papistoa testamenteissa muistettiin. Osa papeista voidaan tunnistaa Lucian ja Henrikin sukulaisiksi, ainakin avioliittojen kautta: piispa Maunu Tavast, tuomiorovasti Maunu Olavinpoika (tuleva piispa), Arvid Japsson ja Mynämäen maisteri Magnus olivat ainakin sukulaisia. Muut papit olivat joko niiden seurakuntien pappeja, joissa Henrikillä ja Lucialla oli maaomaisuutta, tai he olivat muuten pariskunnan ystäviä.

Kaikkia herra-tittelillä varustettuja henkilöitä ei voida tunnistaa. Herra-titteliä voitiin käyttää myös ylhäisestä maallikosta¹⁹, kuten näissä testamenteissa esimerkiksi herra Magnus Grenistä puhuttaessa, mutta näyttäisi kuitenkin siltä, että tässä kohdassa luetellut "herrat" olivat kaikki pappeja. Usein ruotsinkielis-

sä asiakirjoissa herra-tittelin omaavan henkilön nimi tai ainakin patronyymi (*her Henrik Martini*) on kirjoitettu latinankielisessä muodossa silloin, kun kyseessä on hengelliseen säätyyn kuuluva, tai hänestä käytetään vain etunimeä herra-tittelin kanssa, tai hänen nimeensä on liitetty paikkakuntaan liittyvä määre, esimerkiksi "Laitilan herran Niels", "*her Niels j Lethala*".

Useimmat papit saivat sekä Henrikiltä että Lucialta lahjoituksen. Henrikin ja Lucian varallisuudesta saa aavistuksen, kun he testamenteissaan lahjoittavat lukuisia erilaisia hopeisia astioita. Maa-seutuseurakuntien papit saivat myös käytännöllisiä esineitä talouteensa. Lucia lahjoitti Mynämäen herra Peterille mm. vuodevaatteen (*eth sänge klædhe*), joka

on hiukan arvoituksellinen tavara, ehkä sillä on tarkoitettu jonkinlaista peitettä. Tällaisia tulkintavaikeuksia tulee vastaan usein luettaessa keskiaikaisia ruotsin- tai latinankielisiä asiakirjoja.

Henrik mainitsee testamentissaan myös serkkunsa Arvid Japssonin. Olen merkinnyt hänet jo tässä vaiheessa pappistoon kuuluvaksi, vaikka hän ei ehkä vielä tuolloin ollut saanut pappisvihkimystä, ainakaan hänen nimensä yhteydessä ei ole herra-titteliä. Arvid valmistui testamentin tekovuonna baccalaureukseksi Pariisin yliopistossa, jossa hän jatkoi opintojaan maisteriksi asti, ja mainitaan ensimmäisen kerran pappina eli Turun kaniikkina vasta vuonna 1451.²⁰

Henrikin hänelle lahjoittama tikari oli varmaan tarpeen Pariisin suurkaupungissa muutenkin rauhottomalla keskiajalla. Etenkin ylimystön keskuudessa oli tapana kantaa mukanaan puolustusaseita, ja ilmeisesti myös papeille sallittiin ainakin jonkinlaisen puukon kuljettaminen mukanaan. Tosin vuoden 1452 testamentissaan Henrik lahjoittaa sukulaiselleen Turun tuomiorovasti Kort Bidzille peräti

kaksi kanuunaa.²¹ Se kuulostaa jo kirkonmiehelle tehdyksi lahjoitukseksi ainakin itsepuolustusta ajatellen hiukan liioiteltulta! Selityksenä saattaakin olla, että kanuunat oli tarkoitettu tuomiokirkon puolustamiseen.

Lucian testamentista voi päätellä, että keskiajalla sekä miehet että naiset saattoivat pitää samoja vaatteita: herra Niels sai Lucian päähineen, herra Henrik Villemarsson taas Lucian punaisen mekon. Mahdollisesti vaatteita käytettiin myös uusien vaatteiden valmistusaineena. Nousiaisten herra Nielsin saama näädänhalla vuorattu mekko oli varmaan tarpeen kylmässä kirkkossa talvisaikaan.

Näyttääkin siltä, että testamenttien tekijät tarkkaan harkitsivat lahjoituksensa kunkin saajan tarpeiden mukaisesti. Lahjoituksilla saavutettiin myös maallista kunniaa; vaikkapa komea alttarivarustus kirkossa jäi jälkipolvillekin kertomaan jotain lahjoittajastaan, ja lahjoittaja saattoi näin tehdä myös muistonsa kuolemattomaksi. Taustalla oli varmasti myös inhimillinen komeilunhalu ja yhteiskunnallisen aseman mukainen toiminta.

Naantalin luostarille annan pienen saaren nimeltään Lethis.	Naantalin luostarille annan kultasormuksen, jossa on safiiri.
Naantalin luostarille annan valkoisen hopeaketjun, jossa on pyhäinjäännössiiliö.	
Turun Pyhän Olavin luostarille annan puolet Walioman pienestä saaresta ja suurimman kuparikanuni.	Pyhän Olavin luostarille annan hopeamaljan.
Rauman Pyhän Fransiskuksen veljeskunnalle annan messuvarustuksen.	Rauman luostarille annan puoli lästia ruista.
Viipurin harmaillelville annan hopeisen juomaljan.	
Saman kaupungin [Viipurin] mustillelville annan hopeamaljan.	

Henrik mainitsee testamentissaan kaikki Suomen tuolloiset luostarit, Lucia jättää Viipurin luostarit ilman lahjoitusta. Ehkä Henrik oli käynyt Viipurissa ja yöpynyt silloin kerjäläisveljestöjen konventissa.

Naantali sai runsaimmat lahjoitukset, olihan se pariskunnan "oma" luostari. Myös Turun dominikaaniveljet saavat arvokkaat lahjoitukset. Rauman fransis-

kaaniveljet saavat käyttötavaraa eli tarvikkeita kirkkoonsa ja leipää pöytänsä, mikä olikin varmaan tarpeellista vastaperustetulle konventille, Rauman konventin aloitti toimintansa mahdollisesti vasta testamentin tekovuonna eli 1449. Viipurin kerjäläisveljestöt saavat arvoesineitä. Luultavasti luostareille annetut arvoesineet on tarkoitettu luostarin yllä-

pitokuluihin, rahan asemasta annettuina lahjoina. Kerjäläisveljestöjen, fransiskaani- ja dominikaani- jäseniä sitoi köyhyyslupaus, periaatteessa oli tultava toimeen almuilla. Edes itse konventin ei sallittu omistaa muuta kuin välttämättömmimmän. Lahjoituksina tullut kiinteä omaisuus tuli myydä tietyn ajan sisällä.²²

Naantalin luostarin Henrikiltä saama pyhäinjäännösketju kertoo sekin Henrikin varallisuudesta. Myös Lucialla oli pyhäinjäännösketju, jonka hän lahjoitti piispalle. Kallisarvoisia pyhäinjäännöksiä eivät omistaneet vain kirkot, vaan myös yksityiset henkilöt. Tällaista pyhimysreliikkiä kaulassaan kantavat saattoivat tuntea olevansa erityisesti kyseisen pyhimyksen suojeluksessa ja varjeluksessa.

Jokainen kirkon alttari tarvitsi sisäänsä ainakin jonkun pyhimyksen reliikin. Tämä pyhäinjäännösten hankkiminen alttarille periytyi alkukirkon tavasta toi-

mittaa jumalanpalvelus marttyyriin haudalla. On mahdollista, että Henrikin lahjoittama pyhäinjäännös siis päättyi Naantalin luostarikirkon jonkin alttarin pyhäinjäännösrasiaan. Arvokkaimmat pyhäinjäännökset olivat jonkun pyhän henkilön luiden kappaleita tai vaikkapa hiuksia, partakarvoja tai hampaita, mutta yhtä arvokkaina pidettiin jotakin heihin liittyvää esinettä, esimerkiksi Neitsyt Maria viitan kappaletta tai Kristuksen ristipuun palasta. Myös Golgatan kalliosta peräisin oleva siru, pala siitä lautasesta, mistä Herra söi viimeisen ehtoollisen tai muru Pyhän Pietarin siunaamasta leivästä olivat kallisarvoisia pyhäinjäännöksiä, joita varten valmistettiin arvokkaita säilytysrasioita. – Reliikkikauppa oli kuokoistavaa keskiajalla, ja myös väärennöksiä myytiin hyväuskoisille ihmisille ja seurakunnille.²³

	Sisar Klaralle Naantalin luostarissa annan kultasormuksen.
--	--

Näissä testamentteissa on mainittu vain yksi luostarin asukas. Lucia antaa birgittalaisisar Klaralle kultasormuksen. Luostariväkihen ei periaatteessa saanut omistaa mitään luostarilupauksen antamisen jälkeen, mutta tämä lahjoitus onkin varmaan ymmärrettävä sisaren ylläpitomaksuksi. Jokainen nunna vei luostariin mennessään "myötäjäiset", *proventan*, jolla hänen elatuksensa nunnana maksettiin.²⁴ Joskus se ei varmaankaan ollut riittävä, ja silloin ylimääräinen lahjoitus myöhemmin oli tarpeen.

Tosin on merkkejä myös siitä, ettei luostareissa välttämättä vietettykään kovin askeettista elämää. Usein etenkin luostareihin vetäytyneet naiset olivat hyvin varakkaita ja tottuneet ylelliseen elämään. Varsinkin nunnaluostarit toimivat myös varakkaiden perheiden naimattomien tyttärien säilytyspaikkoina. Näin saatettiin perijöiden määrää rajoittaa. Poi-

kiakin voitiin toimittaa luostariin samasta syystä. Myös lapsettomat vanhemmat saattoivat pyytää apua joltakin pyhimykseltä ja luvata lapsen luostarille, jos sellainen heille suotaisiin.²⁵ Vähemmän askeettisella elämällä saatettiin edes hiukan helpottaa tätä vastentahtoista vankeutta.

Niinpä jopa luostarisäännöissäkin otettiin eriarvoisuus huomioon, ja ylimystölle sallittiin mukavampi elämä. Esimerkiksi Augustinuksen luostarisäännössä – jota noudatettiin birgittalaisluostareissakin – mainitaan poikkeuksellisesti kohdeltavina henkilöt, jotka olivat maallisessa elämässään tottuneet ylelliseen elämään: *"On joitakin henkilöitä, jotka ennen astumistaan luostarielämään ovat tottuneet elämään mukavasti, ja sen vuoksi he saavat hiukan enemmän ruokaa tai vaatteita: ehkä paremmat vuodevaatteet, tai enemmän peitteitä. Muut, jotka*

ovat vahvempia, ja siksi onnellisempia, eivät saa tällaisia tavaroita. Mutta ota huomioon heidän aikaisemmat tapansa rikkaana eläessään ja pidä mielessä,

kuinka paljosta he nyt saavat olla paitsi, vaikkakaan he eivät voi elää niin yksinkertaisesti kuin ne, jotka ovat fyysisesti vahvempia."²⁶

Pyhän Hengen talolle annan lehmän, kaksi lammasta ja leiviskän ruista.	Pyhän Hengen talolle annan härkäparin ja kaksi lehmää.
Leprosoriolle annan lehmän, kaksi lammasta ja leiviskän ruista.	Leprosoriolle annan härkäparin ja kaksi lehmää.

Pyhän Hengen talot ja leprosoriot olivat keskiajan armeliaisuuslaitoksia. Leprosoriot oli tarkoitettu lepra eli spitaalia sairastaville, ja ne sijaitsivat aina kaupungin tai kylän ulkopuolella, eristyksissä taudin tarttuvan luonteen vuoksi. Pyhän Hengen talot olivat yleisempiä hoitolaitoksia sairaille, köyhille, vanhuksille ja orvoille. Pyhän Hengen taloissa oli

sekä pappeja että maallikkoja pitämässä huolta vähäosaisista tai sairaista asukkaista. Myöhemmin talojen suojiin haakeutuivat myös mm. varakkaat porvarit vanhuudenpäivikseen maksamalla ylläpidostaan.²⁷ Yleisesti testamentteissa armeliaisuuslaitoksille annettiin juuri erilaista ruokatavaraa tai kotieläimiä.

	Sisarelleni Gertrudille annan kaksi hopealla päällystettyä kullattua puukkoa.
	Aletalle annan mustan parhaan mekkoni ja punaisen vuoratun viittani.
Veljelleni herra Arvid Klassonille annan ison kultaamattoman hopeavyöni ja miekan ja hevosen.	Herra Arvid Klassonille annan kultasormuksen.
Isäni veljelle Bengt Lydikssonille annan hopeatoppin ja punaisen varsan.	
Peder Karpelanille annan vuodevaatteen ja hyvän kannun.	

Sukulaisia – siis muita kuin papistoon kuuluvia – mainittiin muutama kummasakin testamentissa. Henrik muisti veljeään ja setäänsä sekä äitinsä puolesta sukulaismiestään, Lucia sisariaan ja puolisonsa veljeä. Henrikin veli ja setä saavat arvokkaita lahjoja, joiden voi olettaa olleen muistolahjoja, sukulaismies taas arkisempia tavaroita. Lucian sisaretkin saavat arkisemmalta tuntuvia esineitä, jotka kuitenkin vaikuttavat arvokkailta.

Lucian mainitsemat kaksi sisarta Gert-rud ja Aleta (Aletaa hän kutsuun nimenomaan sisarekseen vasta viimeisessä testamentissaan v. 1455) ovat muista lähteistä kuin testamenteista nimeltä tuntemattomia, ja siksi ansaitsevat lähemmän

tarkastelun. Lucia kyllä mainitsee sisaren eräässä kirjeessään vuonna 1476, missä hän teki sukuselvitystä riidellessään äidinperinnöstään sukulaismiehensä kanssa: "siitä [Saustilan tilasta] minä perin puolet äitini jälkeen ja puolet sisareni jälkeen". Jo muutamaa vuotta aikaisemmin, vuonna 1473, Lucia kirjoittaa samaan perintöriitaan liittyvässä kirjeessään sisarentyttärestään: "Sitten minä vastasin hänelle, että en tiennyt kenelläkään muulla olevan osaa taikka arpaa Saustilaan kuin sisarentyttärelläni ja minulla itselläni".²⁸

Tämä kirjeissä mainittu sisar oli todennäköisesti syntynyt Lucian äidin toisesta avioliitosta Hans Hostadin kanssa,

ja oli mahdollisesti testamentissa mainittu Gertrud. Gertrud mainitaan vielä Lucian testamentissa v. 1451, mutta ei enää v. 1455. Aleta puolestaan mainitaan Lucian molemmissa myöhemmissä testamenteissa ja myös Henrikin viimeisessä testamentissa v. 1453.²⁹ Todennäköisesti Gertrud kuoli 1450-luvun alkupuolelta ja katosi sen vuoksi testamenteista.

On siis mahdollista, että Gertrud oli tuo myöhemmissä kirjeissä mainittu sisar ja Aleta ehkä mainittu sisarentytär, sillä sisar-nimitys oli laajemmassa käytössä

keskiajalla kuin vain biologisessa mielessä. Lucia kutsuu myös "rakkaaksi sisarekseen" jotain naishenkilöä, ehkä Henrikin sisarta Birgitta Klasdotteria, eräässä myöhemmässä kirjeessään³⁰. On siis myös aivan mahdollista, että Gertrud ja Aleta olivatkin vain joitakin Lucian tai Henrikin naissukulaisia, tai jopa vain hyviä ystäviä. Äidiksi, isäksi, sisareksi, veljeksi, tyttäreksi ja pojaksi kutsuminen keskiaikaisissa asiakirjoissa ei vielä takaa todellista nimityksen mukaista sukulaisuutta.

Herra Magnus Grenille annan kultasormuksen.	Herra Magnus Grenille annan kultasormuksen.
	Rouva Ingeborg Karlsdotterille [Magnus Grenin puoliso] annan kultasormuksen.
Palveluspojalleni Euralle annan sängyn ja pitovaa-tekerran.	
Kummitädilleni Esterille annan lehmän, kaksi lamasta, leiviskän ruista ja kolme pannia ohraa.	
	Jöns Hanssonin vaimolle Margitille annan ratsuni varusteineen.

Loput testamenttilahjoituksista tulivat ystäville ja palvelusväelle. Magnus Gren toimi testamentin tekohetkellä Turun linnan päällikkönä, kuului samaan Kolmen Pyhän Kuninkaan kiltaan kuin Henrikin, ja he olivat varmaankin hyviä ystäviä puolisoineen. Se, että heidät mainitaan näissä testamenteissa, johtui kuitenkin mitä ilmeisemmin heidän asemastaan; haluttiin muistaa korkea-arvoisia henkilöitä, tavallaan "lahjoa" heitä. Lisäksi Henrik oli pyytänyt mm. juuri Magnus Greniltä suojelusta vaimolleen, kuten testamentin alussa kävi ilmi, ja tämän testamenttilahjoituksen voi katsoa olevan myös palkkio siitä – ja varmistus suojelupyyntöön suostumisesta.

Testamenteissa ei mainita muita palvelusväkeen kuuluvia kuin Henrikin palveluspoika (*min pilt*) Eura, joka sai Henrikin vaatteita ja sängyn. Keskiajalla palvelijoita nimitettiin yleensä joko *sven*-, *pilt*- tai *dräng*-sanoilla. *Sven* oli korkea-arvoisin näistä titteleistä, ja sillä tarkoitettiin samaa kuin *väpnare*- eli asemies-

sanalla. Myös asemiesten välillä oli arvoeroja. *Sven*- ja *pilt*-palvelijanimikkeillä saattoi työskennellä sekä sellaisia poikia ja miehiä, jotka olivat todellakin vain palkattuja palvelijoita, mutta myös ylimystöön kuuluneita poikia, jotka olivat koulutettavina ja kasvatettavina jonkun ylhäisöherran luona.³¹ – Eurasta voi päätellä lahjoituksen perusteella, että hän oli varmaankin Henrikin tavallinen palveluspoika.

Henrik muisti myös kummitätiään, tai ehkä pikemminkin kummisetänsä puolisoa (*mina faddra hustru*), Esteriä, joka sai tarpeellista tavaraa, kuitenkin varsin anteliaasti. Ester tai hänen puolisonsa saattoivat olla joko Henrikin lapsena kasteessa saamia kummeja tai hänen konfirmaationsa yhteydessä saamia uusia kummeja. Keskiajalla lapsi sai heti syntymänsä jälkeen muutaman päivän sisällä kasteessa nimen ja kummit, mutta kasteen uudistamisessa, konfirmaatiossa, joka tapahtui vain piispan toimittamana ja noin 7–12-vuoden iässä, lapsi sai uudet kummit. Konfirmaatiossa oli mahdollista

myös muuttaa lapsen nimi. Kummios oli henkinen sukulaisuussuhde, joka oli esteenä mm. kummien keskinäiselle avioliitolle tai kummin tai hänen puolisonsa mahdolliselle myöhemmälle avioliitolle kummilapsensa kanssa.³²

Lucia mainitsee testamentissaan myös ilmeisesti hyvän ystävättärensä Margitin, joka saa Lucian ratsun varusteineen. Margit säilyi lahjoituksensaajana myös Lucian muissa testeissä, joista toisessa hänelle annettiin rekihevonen, mutta viimeisimmässä taas ratsuhevonen.

Pyydän kunniallisia herroja ja hyviä ystäviä, joihin täysin luotan, maisteri Olavi Maunupoikaa, Turun tuomiorovastia, ja herra Haakon Jönssonia, piispan offisiaalia, olemaan testamenttini toimeenpanijoita, se on rakas pyyntöni heille.	Pyydän rakkaasti rakasta aviomiestäni herra Henrik Klassonia, herra Haakonia, piispan offisiaalia, ja Peder Karpelania, että he olisivat testamenttini toimeenpanijoita, se on nöyrä pyyntöni heille.
--	---

Testamenttien lopussa luetellaan testamenttien toimeenpanijat, joista jokainen sai myös testamenttilahjoituksen. Tosin

Lucia ei muistanut testamenttilahjoituksella Peder Karpelania, Henrik kylläkin.

Kaiken edellä kirjoitetun vahvistukseksi pyydän	
kunnollisia ja korkeasyntyisiä miehiä Bengt Lydikssonia, Henrik Plataa ja Hans Lindeneriä painamaan sinettinsä oman sinettini kanssa tähän testamenttikirjeeseen,	rakasta aviomiestäni herra Henrik Klassonia ja kunniallisia miehiä maisteri Magnus Valdemarssonin ja Jöns Hanssonin painamaan sinettinsä tähän testamenttikirjeeseen,
joka on tehty Kaskisissa jouluaattona vuonna 1449 Jumalan syntymän jälkeen.	

Sinetöiminen oli oleellinen osa asiakirjan aitouden vakuudeksi. Sinetöiminen ei välttämättä tapahtunut asiakirjan tekotilanteessa, vaan siihen saatettiin myöhemmin pyytää sinetit joiltakin korkearvoisilta henkilöiltä. Näissä testeissä nimetyt sinetöijät saattoivat kuitenkin olla viettämässä joulua Henrikin ja Lucian luona, olihan joukossa myös sukulaisiksi ja ystäviksi tiedettäviä henkilöitä. Jos asiakirjan laatijalla – siis testamentin tekijällä – oli oma sinetti, se oli yksi sineteistä. Lucia ei tässä eikä muissa testeissä käytä omaan sinettiään, mutta myös naisilla sinetit olivat yleisiä.³³

Asiakirjat päivättiin keskiajalla usein pyhimyskalenterin mukaan, johon oli merkitty pyhimysten muistopäivien lisäksi muut kirkolliset kiinteät juhlapäivät. Koska kaikille päville ei osunut nimikopyhimystä tai muuta juhlaa, nämä päiväykset merkittiin edellisen tai seuraavan

juhlapäivän mukaan, esimerkiksi "Pyhän Clementiuksen päivää edeltävänä torstaina", "Pyhän Ristin löytämisen päivän jälkeisenä maanantaina".

Tärkeimmät juhlat olivat arvoltaan ns. *totum duplex* -juhlia, seuraavat arvojärjestyksessä *duplex*, *simplex*, *novem lectionum*, *trium lectionum* ja *memoria* -arvoisia juhlia. Tämä luokittelu kertoi, miten arvokkaasti ja laajasti päivää vietettiin. Korkeampiarvoiset juhlat olivat esimerkiksi koko kansalle sunnuntain veroisia vapaapäiviä, kun taas alempiarvoisia juhlapäiviä, esimerkiksi *memoria*-luokiteltuja, vietti vain papisto. Ylimääräisen vapaapäivän arvoisia juhlia oli vuodessa peräti 39, ja jos ne osuivat arkipäiväksi, keskiajan ihmisetkin saivat näin "vuosilomansa"! Tärkeimmillä juhlapäivillä oli myös aattopäivänä *vigilian* eli yöjuma-lanpalveluksen vietto ja kahdeksantena päivänä – eli seuraavalla viikolla samana

viikonpäivänä – ns. jälkiviettojuhlan eli *octava*.³⁴

Lucian ja Henrikin testamenttien teko-päivä eli jouluaatto ei ollut minkään as-teinen juhlapäivä, vain yöllä oli seuraavan päivän eli Herran syntymäpäivän (*Nativitas Domini*), *totum duplex* -arvoisen juhlan, *vigilia*. Näitä testamenttiasia-kirjoja ei kuitenkaan päivätty *vigilia Na-tivitatis Domini*, vaan käytössä oli jo jouluaatto-sana (*jwla apton*).

Kurkistus keskiaikaan

Miettimällä esimerkiksi testamenttilah-joitusten tarkoitusta ja etsimällä tietoa testamenteissa mainituista henkilöistä, asioista ja esineistä voi avata monta ik-kunaa keskiaikaan, sen ihmisten arkeen ja juhlaan, arvostuksiin ja uskoon, tapoi-hin ja tavaroihin hyvin elävällä ja konk-reettisella tavalla, jota muista säilyneistä asiakirjoista harvoin löytyy.

Testamentti oli keskiajan ihmiselle en-nen muuta uskonnollinen asiakirja, jonka avulla hän saattoi auttaa sielunsa matkaa kuoleman jälkeen. Vasta toissijaisena – vaikkakin kasvavana – merkityksenä oli maallikkosaajien muistaminen, mutta myös näissä tapauksissa saattaa taustalta kuultaa hyväntekeväisyys – ja siten jäl-leen oman sielun auttaminen – tarpeel-listen ja käytännöllisten lahjoitusten mer-keissä. Usko oli tuolloin eläneelle ihmi-selle juhlan ohella osa arkea, joka ku-vastuu testamenttilahjoituksistakin.

Lähteet ja kirjallisuus

Painamattomat lähteet

Svenska Riksarkivet, Lucia Olofsdotterin ja Henrik Klassonin alkuperäiset testa-menttiasiakirjat 24.12.1449.

Painetut lähteet

Bidrag till Finlands historia med under-stöd af statsmedel i tryck utgifna af Fins-ka Statsarkivet genom Reinhold Hausen. Första delen. Helsinki 1881-1883.

Diplomatarium Suecanum I-. Stockholm 1829-. (DS)

Finlands medeltidsurkunder I-VIII. Samlade och i tryck utgifna af Finlands Statsarkiv genom Reinhold Hausen. Hel-sinki 1910-1935. (FMU)

Registrum Ecclesiae Aboensis eller Åbo domkyrkans svartbok. The Black Book of Åbo Cathedral. Facsimile version of the 1890 edition. Jyväskylä 1996. (REA)

The Rule of Saint Augustine. Masculine and Feminine Versions. Darton, Long-man and Todd Ltd 1996.

Testamenter fra Danmarks middelalder indtil 1450. Udgivne for Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Histo-rie og Sprog af Kr. Erslev, 1901. (Erslev)

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis: *Testamenttisäännösten kehityspiirteitä.* Teoksessa Suomen oike-ushistorian pääpiirteet. Jyväskylä 1991.

Beseglat och bestyrkt. Klämmor, bullor och andra sigill. Stockholms Medeltids-museums utställningskatalog nr 8. Sine loco, sine anno.

Brilioth, Yngve: *Svenska kyrkans histo-ria. Andra bandet: Den senare medelti-den 1274-1521. Uppsala 1941.*

Daniell, Christopher: *Death and Burial in medieval England 1066-1550. Rout-ledge 1999 (1997).*

Eskelinen, Tiina: *Keskiajan messukasukat Hämeen ja Satakunnan alueella.* Teoksessa Ristin ja Olavin kansaa. Keskiajan usko ja kirkko Hämeessä ja Satakunnassa. Toim. Marja-Liisa Linder, Marjo-Riitta Saloniemi ja Christian Krötzl. Tampereen museoiden julkaisuja 55, 2000.

Gallén, Jarl: *Dominikanorden.* Teoksessa Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid III, Helsinki 1958.

Gallén, Jarl: *Franciskanorden.* Teoksessa Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid IV, Helsinki 1959.

Hildebrand, Hans: *Sveriges medeltid: Kulturhistorisk skildring I,* Stockholm 1879.

Hildebrand, Hans: *Sveriges medeltid: Kulturhistorisk skildring II,* Stockholm 1884-1898.

Hildebrand, Hans: *Sveriges medeltid: Kulturhistorisk skildring III,* Stockholm 1898-1903.

Katajala-Peltomaa, Sari: *Devotissime votum fecit – Naisten toiminta pyhimyskulteissa.* Teoksessa Ristin ja Olavin kansaa. Keskiajan usko ja kirkko Hämeessä ja Satakunnassa. Toim. Marja-Liisa Linder, Marjo-Riitta Saloniemi ja Christian Krötzl. Tampereen museoiden julkaisuja 55, 2000.

Klockars, Birgit: *I Nådens dal. Klosterfolk och andra c. 1440-1590.* Svenska Litteratursällskapet i Finland nr 486, Helsinki 1979.

Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid I, 1956-.

Lehoma, Tuula: *"Kuinka turvatonta on tulla ankan tuomarin eteen tyhjin käsin ja sammutetuin lyhdyin."* Keskiaikainen testamentti passina taivaaseen. Teoksessa Ristin ja Olavin kansaa. Keskiajan usko ja kirkko Hämeessä ja Satakunnassa. Toim. Marja-Liisa Linder, Marjo-Riitta Saloniemi ja Christian Krötzl. Tampereen museoiden julkaisuja 55, 2000.

Lehtonen, Tuomas M. S.: *Vaurautta, oppineita piispoja, kirjoja ja synnintekijöitä.* Teoksessa Suomen kulttuurihistoria 1 Taivas ja Maa, Keuruu 2002.

Medeltidens ABC. Toim. Carin Orrling. Falun 2001.

Nordmark, Marie-Louise: *Nanne Kärpling, munk och frälseman. Studier kring en medeltida arvsprocess.* Kyrkohistorisk Årsskrift 42/1942.

Nuorteva, Jussi: *Suomalaisten ulkomainen opinkäynti ennen Turun Akatemian perustamista 1640.* Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran toimituksia 177, Helsinki 1999 (1997).

Piippo, Mikko: *Kiltalaiset keskiajan Suomessa.* Teoksessa Suomen kulttuurihistoria 1. Taivas ja maa. Toim. Tuomas M. S. Lehtonen ja Timo Joutsivuo. Keuruu 2002.

Pirinen, Kauko: *Pappien omaisuus ja perintö keskiajalla ja uskonpuhdistusaikana.* Teoksessa Ramus virens. In honorem Aarno Maliniemi. Suomen Kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 52. Forsa 1952.

Rinne, Juhani: *Turun tuomiokirkko keskiaikana II. Alttarit ja kirkolliset toimitukset.* Turku 1948.

Ristin ja Olavin kansaa. Keskiajan usko ja kirkko Hämeessä ja Satakunnassa. Toim. Marja-Liisa Linder, Marjo-Riitta

Saloniemi ja Christian Krötzl. Tampereen museoiden julkaisuja 55, 2000.

Salomies, Ilmari: *Suomen kirkon historia II. Uskonpuhdistuksen ja kirkollisen puhtasoppisuuden aika.* Helsinki 1949.

Salonen, Kirsi: *The Penitentiary as a Well of Grece in the Late Middle Ages. The Example of the Province of Uppsala 1448-1527.* Suomalaisen tiedeakatemian toimituksia 313. Saarijärvi 2001.

Salonen Kirsi: *Paha saa aina palkkansa. Kanoninen oikeus ja penitentiariaatti kristittyjen kontrolloijina.* Teoksessa *Keskiajan rajoilla*, toim. Marko Lamberg ja Susanna Niiranen. Keuruu 2002.

Suomen kulttuurihistoria 1. Taivas ja maa. Toim. Tuomas M. S. Lehtonen ja Timo Joutsivu. Keuruu 2002.

Suvanto, Seppo: *Naantalin historia. Keskiaika ja 1500-luku.* Turku 1976.

Vilkuna, Kustaa: *Calendarium.* Teoksessa *Codex Aboensis.* Turun käsikirjoitus. Kommentaarit ja suomennokset. Helsinki 1977.

Äldre Svenska Frälsesläkter. Ättartavlor I/1-3. Utgivna av Riddarhusdirektionen genom Folke Wernstedt. Stockholm 1957-1989. (ÄSF)

Viitteet

- ¹ Daniell 1999, s. 1.
- ² Aarnio 1991, s. 72-74; esim. FMU, REA ja DS passim.
- ³ Pirinen 1952, s. 195-197.
- ⁴ Lehomaa 2000, s. 59; esim. FMU 5160; REA 364; *Bidrag till Finlands historia 1881-1883*, s. 359-420.
- ⁵ Nuorteva 1999 s. 74-75; ÄSF s. 127, 327; Klockars 1979, s. 32.
- ⁶ ÄSF s. 127-128, Klockars 1979, s. 31, 99-101.
- ⁷ Suvanto 1976, s. 90, 105, 108-109, 113; Klockars 1979, s. 17, 28.
- ⁸ Suvanto 1976, s. 134-135.
- ⁹ FMU 4894; Lucian testamentin alkuperäisasia-kirja, Svenska Riksarkivet.
- ¹⁰ Esim. REA 364, 365, 379.
- ¹¹ ÄSF s. 126-127, FMU 2886, 2908, 2918, 2970.
- ¹² Klockars 1979, s. 103-105; FMU 3657.
- ¹³ Hildebrand 1898-1903, s. 837.
- ¹⁴ Hildebrand 1898-1903, s. 561-562.
- ¹⁵ Piippo 2002, s. 202-203; Rinne 1948, s. 80; REA 552.
- ¹⁶ Rinne 1948, s. 130, 136.
- ¹⁷ Erslev s. 211; Eskelinen 2000, s. 113.
- ¹⁸ Hildebrand 1898-1903, s. 561; Piippo 2002, s. 203; Salomies 1949, s. 68.
- ¹⁹ *Medeltidens ABC*, s. 169.
- ²⁰ ÄSF s. 150.
- ²¹ Hildebrand 1879, s. 162-163; Salonen 2001, s. 297; FMU 2908.
- ²² Lehtonen 2002, s. 212; Gallén 1958, s. 175-178; Gallén 1959, s. 563-564.
- ²³ Hildebrand 1898-1903, s. 608-613, 634.
- ²⁴ Suvanto 1976, s. 120.
- ²⁵ Brilioth 1941, s. 130; Salonen 2002, s. 201; Katajala-Peltomaa 2000, s. 180. Esimerkkinä poikien luostariin toimittamisesta on Nanne Kärllin-gin tapaus 1400-luvun alkupuolella. Nannesta esimerkiksi Nordmark 1942; Salonen 2001, s. 402-405.
- ²⁶ *The Rule of Saint Augustine*, s. 14.
- ²⁷ *Medeltidens ABC*, s. 165-166, 179.
- ²⁸ FMU 2970, 3657, 3658.
- ²⁹ FMU 2886, 2918, 2970, 3494.
- ³⁰ FMU 3657.
- ³¹ Hildebrand 1884-1898, s. 261-263.
- ³² Hildebrand 1898-1903, s. 817, 820-821.
- ³³ *Beseglat och bestyrkt*, esim. s. 21.
- ³⁴ Vilkuna 1977, s. 58-59.